
Живко Жеков / Jivko Jekov

КРИЗАТА В МАКЕДОНИЯ ПРЕЗ ПЪРВАТА ПОЛОВИНА НА IV В. ПР.Н.Е.

The crisis in Macedonia in the first half of IV century BC.

Summary: Crisis processes in Macedonia during the period are a function of many factors, but among them can be mentioned a few that have the greatest impact on the development of labor. One key is linked to the struggles for the throne among the various tribal lines dynasty Argeadae/ Temenidae. These conflicts are to some extent provoked by the inability of struggling for power representatives of this dynasty to establish stable control over Lower Macedonia. That their weakness is exacerbated by the intervention of foreign factors. Among them in the first place should be given by dynasties of Upper Macedonia, Illyrians, Thebans, Chalcis, Spartans, Athenians, Odrissae.

Internal factors are mainly dominated by conflicts between officials dynasty in Lower Macedonia, which fiercely challenged his right to rule. In these fights take active participation palace aristocracy, representatives of which in most cases are the main participants in the conspiracy led to the murders of government rulers, which in turn only lead to a deepening of the crisis phenomena.

Key words: Crisis, Ancient Macedonia, dynasties, struggle for power

Кризисните процеси в Македония през разглеждания период са функция на множество фактори, но сред тях могат да се посочат няколко, които оказват най-голямо влияние върху развитието на изследваните явления. Един от ключовите е свързан с борбите за трона между различните родови линии в династията на Аргеади/Темениди.¹ Тези конфликти в известна степен са провокирани от неспособността на борещите се за власт представители на тази династия да установят стабилен контрол над Долна Македония.² Тази тяхна слабост е усилена от намесата на външнополитически фактори. Сред тях на първо място следва да се посочат династиите от Горна Македония, илири, тиванци, халкидци, спартанци, атиняни, одриса.³

Вътрешните фактори основно са доминирани от конфликтите между представителите на властващата династия в Долна Македония, които ожесточено си оспорват правото да управляват.⁴ В тези разпри активно участие взема дворцовата аристокрация, представители на която в повечето случаи са основните участници в заговорите, довели да убийствата на управляващите

владетели, което от своя страна само довежда до задълбочаване на кризисните явления.

Вътрешната нестабилност стартира с убийството на македонския базилевс Архелай.⁵ В заговора главните участници са от средите на дворцовата аристокрация.⁶ Физическият убиец Кратей е един от любимците на Архелай.⁷ Друг от активните участници в заговора – тесалийският аристократ Хеленократ от Лариса също е сред любимците на базилевса.⁸ Декамних, който според античната наративна традиция е организаторът на заговора, също принадлежи към дворцовата аристокрация. Той е обиден на Архелай, че последният го предава на Еврипид, който заповядва да го бичуват, защото Декамних разпространявал клевети за него.⁹

Липсват данни в античните извори за участие в заговора на представители от управляващата династия, което априори не означава, че де факто такова не съществува. Наличната изворова база насочва анализа в посока търсене причините за този заговор в недоволството на част, дворцовата аристокрация от прекалено авторитарното управление на Архелай.¹⁰ Тази негова политика цели усиление властта на базилевса във всички сфери на държавното управление, което естествено намалява ролята на аристокрацията във властта.

Кратей/Кратер, убиецът на Архелай, се провъзгласява за базилевс на македоните, но успява да се задържи на трона само няколко дни преди също да бъде убит.¹¹ Властта отново се връща в династията на Аргеадите. За базилевс е провъзгласен Орест малолетният син на Архелай, а за негов регент е избран Аероп, който също е представител на властващата династия. Формално Орест управлява от 400/399 до 397/6 г. пр. Хр.,¹² но на практика вместо него управлява Аероп.¹³ През 397/6 г. пр. Хр. Орест е убит по заповед на Аероп II,¹⁴ след което последният се провъзгласява за базилевс на Македония.¹⁵ Аероп II умира от естествена смърт през лятото на 394 г. пр. Хр. Неговото сравнително непродължително властване е период на временната стабилизация в държавното управление на Македония, но след смъртта му кризата се разгаря с пълна сила, което показва, че той само отлага началото ѝ, без да успее да ликвидира основите на кризисните процеси.

Аероп II е наследен от сина си Павзаний. Той, владетел по-малко от година. Управлението му не е отбелязано със забележителни събития, поради което в античната наративна традиция само е фиксирано, че той е базилевс на Македония. Павзаний, син на Аероп, е убит през лятото на 393 г. пр. Хр. от Аминта.¹⁶ Относно личността на неговия убиец в съвременната историография съществува дискусия, която е следствие от разнопосочните сведения, които се откриват в античната наративна традиция. Диодор Сицилийски, фиксирайки смяната на властта в Македония, пише, че новият владетел Аминта управлява 24 години, от което следва, че убиецът на Павзаний, синът на Аероп II, е Аминта III, баща на Филип II. Съществува и друга версия в античната традиция, според която убиецът на Павзаний е Аминта II Малкия, син на Филип, който от своя страна е убит от Дердас (Arist., Polit., 1311b).¹⁷

Първият етап от властовата криза в Македония приключва с провъзгласяването на Аминта III – 393/2 – 370/69 г. пр. Хр. за базилевс на македоните.¹⁸ Този етап може да се подраздели на две фази. Първата започва с убийството на Архелай и приключва със смъртта на Павзаний, сина на Аероп. Тази фаза обхваща периода 400/399 – 393 г. пр. Хр. и се характеризира, усилено се напрежение между враждуващите клики сред дворцовата аристокрация, което в редица случаи довежда до физическото отстраняване на управляващия владетел, без тези фракционни борби да се отразяват видимо върху политическата стабилност вътре в страната и нейните позиции в международен план. Втората фаза обхваща период от около две години и се характеризира с остър политически хаос, в който се намесват вероятно и външни сили. Този извод следва от активното участие в политическите убийства на македонски аристократ на име Дердас, което предполага, че той е представител на управляващата в горномакедонската област Елимиотида династия, сред представителите на която този антропоним е често срещан.¹⁹ Друг аргумент в подкрепа на тази теза е фактът, че много скоро след като идва на власт Аминта III е подложен на силен външен натиск от страна на илирите и халкидите, което предполага, че те се опитват да запазят своето влияние в Македония, което са успели да наложат към момента, в който той поема властта.

Управлението на Аминта III е изпълнено с остри династични междуособици и външни агресии,²⁰ но в тази нестабилна ситуация той успява да формулира основните тенденции на един нов устойчив модел за интеграция на областите от Горна Македония към Долна Македония. Този процес ще бъде доразвит от сина му Филип, което де факто ще доведе до създаването на унитарна македонска държава, в която горномакедонските области и тяхната аристокрация са напълно интегрирани под властта на базилевсите от династията на Аргеадите и наследилите ги впоследствие Антигониди.

Скоро след поемането на властта новият базилевс на македоните е принуден да се изправи пред първата сериозна външна заплаха. От север нахлуват илирите, които го изгонват от Долна Македония и поставят на власт своята марионетка Аргей.²¹ Аминта бяга в Тесалия, а част от източните македонски земи на изток от долното течение на р. Аксиос в северозападната част на Халкидическия полуостров той отстъпва на Олинт.²² Тези териториални отстъпки са вследствие вероятно на договор за военна помощ от страна на халкидите срещу илирите.²³ Сравнително скоро след своето изгонване Аминта успява да си върне отново властта с помощта на тесалийците. В качеството на работна хипотеза може да се предположи, че той получава войски от Алевадите в Лариса, които са стари съюзници на Аргеадите.

В античната наративна традиция съществува привидно разминаване относно тази вътрешна криза. Диодор споменава, че Аргей управлява две години, а според Исократ Аминта си връща властта след три месеца, което поражда дискусия в съвременната историография относно тази историческа ситуация.²⁴

Фактически един по-внимателен анализ на изворите показва, че противоречие липсва. Диодор първо отбелязва, че Аминта много бързо си връща властта с помощта на тесалийците (Diod., XIV, 92, 3), а после допълва някои казват, че Аргей управлявал две години и едва тогава Аминта си връща властта.²⁵

Фактически историкът от Сицилия цитира две различни наративни традиции относно тази кризисна ситуация.²⁶ Според първата, която е почти идентична със съвременника на събитията – атинския оратор Исократ, Аминта си връща трона сравнително бързо. Докато другият източник на Диодор твърди, че Аргей управлява две години. В този случай явно авторът на „Историческа библиотека“ се доверява на първия си извор, който потвърждава казаното от Исократ, но се чувства задължен да съобщи на своите читатели и другата версия. Този подход е традиционен за Диодор – когато разполага с няколко версии за едно събитие, той предпочита да ги съобщи всичките. Направеният анализ показва, че първото сведение на сицилийския историк, което се подкрепя и от съвременника на събитията Исократ, заслужава по-голямо доверие.

Анализът на античната наративна традиция позволява да се направи следната реконструкция на разгледаната по-горе историческа ситуация. Илирите нахлуват в Македония през 393/2 г. пр. Хр., скоро след възкачването на Аминта III на трона. Те бързат преди новият базилевс да е утвърдил своята власт вътре в страната.²⁷ Настъплението им е успешно и Аминта е принуден да отстъпи на юг в Тесалия. Там той има време да реорганизира войските си и с подкрепата на Алевадите от Лариса започва кампания за възстановяване на властта си.²⁸ Подготвяйки тази операция, сключва съюз с Олинт. Условието на съюзния договор предвижда срещу оказаната военна помощ олинтите да получат част от източните земи, владени от базилевсите на Долна Македония. Между двете страни е сключен договор за отбранителен съюз.²⁹ Част от него са открити в Олинт. От запазените текст се вижда, че договърът е сключен между халкидците и Аминтас, син на Аридей, за срок от петдесет години и предвиждащ договарящите се страни да си помагат взаимно, в случай че някоя от тях бъде нападната от външен агресор.³⁰ Двете страни се задължават да не сключват сепаративни съюзи с Амфиполис, ботиеите, Акант и Менде. Такъв съюз е допустим само в случай, че и двете договарящи се страни са съгласни с него.³¹ Договорът предвижда и преференции за халкидците при износа на дървен материал за строежа на кораби и смола, които за Елада през Класическата епоха са стратегически суровини.³² Този договор дава редица преимущества на Олинт и ръководения от него Халкидски съюз в търговията с македоните. Неговото ратифициране при тези условия е показателно за новата стратегическа ситуация в региона. Новата доминираща сила са халкидците, които усилват своите политически и военни позиции вследствие отслабването на Македония, която е раздирана от вътрешни борби.

Войната срещу илирите завършва успешно и след тримесечни сражения те и тяхното протеже Аргей са принудени да се изтеглят от Долна Македония.

Само в качеството на работна хипотеза може да се предположи, че известно време илирите продължават да контролират част от най-северните македонски области, което дава основание на някои по-късни автори да твърдят, че Аргей управлява две години. Тази хипотеза може да бъде доразвита. Операциите срещу илирите в Линкестиди и съседните ѝ македонски области продължават вероятно до 391 – 390 г. пр. Хр. След тяхното успешно завършване Линкестиди попада под засиления контрол на Аминта, което е оформено чрез брака на базилевса на македоните с Евридика, представителка на управляващата линкестидска династия.³³ Този династичен брак има огромно значение за по-тясното интегриране на тази горномакедонска област към Македония, поради което Евридика получава статута на първа жена на Аминта и измества неговата първа съпруга Гигея,³⁴ която вероятно принадлежи към династията на Аргеадите, предвид факта, че използването на този женски антропоним е засвидетелствано за представителките на тази династия.

През следващите години усилията на македонския базилевс са насочени към укрепване на вътрешната стабилност в страната. В същото време продължава да набира сила северната заплаха в лицето на илирите, които са обединени около владетеля на едно от племената Бардилис. През 383/2 г. пр. Хр. те нахлуват в Македония и принуждават Аминта III да напусне страната.³⁵ Вероятно той се оттегля отново в Тесалия при своите стари съюзници Алевадите. Разчитайки на съществуващия съюз с Олинт, македонът се обръща за помощ към халкидците, които обещават да му помогнат, но срещу определени териториални отстъпки.³⁶ Вероятно постигнатите договорености предвиждат след края на военните действия олинтите да върнат част от отстъпените им територии. Тази хипотеза се базира върху сведението на Диодор, че след като възстановил властта си, Аминта III поискал от халкидците да му върнат отстъпените земи, но те отказват.³⁷ Следователно, тези територии са отстъпени под условие да бъдат върнати, след като илирите бъдат изгонени от земите на македоните.

Халкидците не само отхвърлят искането на аргеада да му върнат земите, но и завладяват нови територии западно от долното течение на р. Аксиос. Те овладяват голяма част от Долна Македония, включително Пела, най-важният от македонските градове според Ксенофонт.³⁸ Така Аминта III се оказва изправен пред нова външна заплаха, този път от страна на бившите си съюзници олинтите. Той се обръща с молба за помощ и съюз към Спарта, която след сключването на Анталкидовия мир през 387 г. пр. Хр. е възстановила статута си на хегемон на Елада.³⁹ Засилването на Халкидския съюз безпокои и спартанците, които се опасяват Олинт да не се превърне от регионален лидер в потенциална заплаха за тяхната възстановена хегемония в общоелински мащаб.⁴⁰ До тях достигат сведения, че олинтите инициират преговори с Атина и Тива за сключването на военен съюз, който явно е насочен срещу Лакедемон.⁴¹

Спарта решава да изпрати войски в помощ на Македония и полисите в региона, които се противопоставят на хегемонистичните амбиции на олинтците.⁴² Лаконските войски с ускорен марш се насочват към Халкидическия полуостров в началото на лятото на 382 г. пр. Хр.⁴³ Тяхната поява значително променя стратегическата ситуация в региона – повечето от колебаещите се полиси приемат лакедемонски контингенти и по този начин се оказват в редовете на антиолинтската коалиция. Дори Потидея, която е член на Халкидския съюз, преминава на страната на спартанците,⁴⁴ което в значителна степен отслабва позициите на Олинт, който фактически губи контрола върху най-голямото пристанище в региона.

През 382 г. пр. Хр. за командващ на спартанските войски, действащи срещу Олинт, е назначен Телевтий, брат на базилевса Агезилай II. Новият лаконски хармост проявява забележителна активност. Той се обръща към всички лакедемонски съюзници в региона с призив за изпращане на повече войски под Олинт.⁴⁵ Негови емисари пристигат в двора на Аминта III с искане той да събере наемници и да привлече съседните му базилевси с парични дотации, за да ги направи съюзници – свои и на лакедемонците. Целта на Телевтий е да изолира олинтците и да прекъсне всяка възможност за оказване на помощ отвън. Той изпраща пратеници и при Дерда (II) – базилевс на Елимиотида, с апел да се присъедини към антиолинтската коалиция.⁴⁶ Спартанските емисари изрично посочват, че олинтците контролират по-голяма част от Македония, но едва ли ще ограничат своята агресия с Долна Македония, а при успех ще се опитат да подчинят и горномакедонските области.⁴⁷

Казаното от лаконските пратеници показва, че в резултат от офанзивата на Халкидския съюз през 383–382 г. пр. Хр. голяма част от Долна Македония се оказва под техен контрол.⁴⁸ Аминта се оттегля в планинските части на своята страна, откъдето може да поддържа контакт със съюзниците си в Тесалия и Елада. Настъплението на олинтците е толкова мащабно, че дори базилевсът на Елимиотида се чувства заплашен от тях и се присъединява към лаконците, които ръководят създадената антиолинтска коалиция.

Нашествията на илири и халкидци в Македония през втората и третата декада на IV в. пр. Хр. значително разклащат и без това не много укрепналата власт на Аминта, но те изиграват в известна степен и позитивна роля. Успехите на външните агресори до голяма степен се дължат на разпокъсаността на страната на няколко независими държави, което в значителна степен ограничава нейната способност да противодейства на агресия отвън. В тази ситуация е неизбежно засилването на тенденциите за обединение на всички области на македоните под властта на един базилевс, които ще намерят своя естествен завършек в управлението на Филип II, сина на Аминта III.

Войната между Спарта и Халкидския койнон завършва с победа на лакедемонците. Разгромът на Халкидския койнон ликвидира една от главните заплахи за властта на Аминта в Македония.⁴⁹ Той успява да възстанови контрола над страната и поставя отново под своя власт цяла Долна Македония. Заплахата

от страна на илирите е временно отстранена в резултат на постигнати договорености и изплащане на определени суми.

Македония е принудена да следва в основни линии политиката на спартанците, които след победата си над халкидците установяват своята хегемония и в този регион. Тази зависимост сравнително бързо е преодоляна след изгонването на спартанския гарнизон от Кадмея – 379 г. пр. Хр. и последвалата война между Лакония и Тива, която ангажира основните сили на спартанците във военни операции в Средна Елада. Те губят интерес към Македония и Халкидическия полуостров, защото не разполагат с достатъчно ресурси да воюват едновременно в Беотия и Фокида и на север от Олимп. Тези тенденции още повече се засилват от създаването на Втория Атински морски съюз – 378 г. пр. Хр. и възстановяването на атинското военноморска мощ. В периода 377–373 г. пр. Хр. Атина установява контакти с Аминта III, който възстановява традиционната македонска политика на съюз с атиняните. Македония отново започва да изнася дървен материал за строеж на кораби за тях,⁵⁰ с което активно спомага за възстановяването на атинския военен флот.⁵¹

Традиционно македонските базилевси поддържат съюзнически отношения с част от тесалийските аристократически родове и особено с Алевадите от Лариса. В периода между 374 и 370 г. пр. Хр. Тесалия попада под властта на Язон от Фере, който през 374 г. пр. Хр. се провъзгласява за тагос на всички тесалийци, с което прокламира обединението на областта под своя власт. Той се опитва да постави и Македония под своя зависимост, но тези му амбиции срещат умел отпор от страна на Аминта, който се опира на съюза си с Атина. Вероятно към този период следва да се отнесат контактите между владетеля на македоните и прочутия атински стратег Ификрат. Съюзът между Аминта III и атинянина е скрепен с осиновяването на последния от македона,⁵² което е индикация за тесните контакти между тях. В конкретния случай Ификрат се явява представител и защитник на атинските интереси в региона.

Съюзът между Атина и Аминта III проличава и на Коринтския конгрес – 371 г. пр. Хр., свикан по инициатива на водещите елински полиси в опит да се прекрати войната между тях, водена с увеличаваща се интензивност от 379 г. пр. Хр., след като тиванците изгонват спартанския гарнизон от Кадмея. На този панелински конгрес изпратеният от Аминта III представител гласува Амфиполис да бъде върнат под властта на Атина,⁵³ което е една от най-важните стратегически цели на атиняните през първата половина на IV в. пр. Хр.⁵⁴ Подкрепата на атинските претенции към егейската апойкия е открита демонстрация на съюзните или поне приятелски отношения между македона и атиняните.⁵⁵

Аминта III умира през 370/369 г. пр. Хр. на преклонна възраст.⁵⁶ Той поема властта в изключително тежка вътрешна и външнополитическа ситуация. Страната от почти десетилетие се раздира от борби за трона между различни представителни на династията на Аргеадите. В международен план тя е изправена пред редица външни заплахи. От север е застрашена от усиляващите се

илири, а от изток – от Халкидския койнон и неговия хегемон Олинт. От юг в перспектива се очертава в заплаха да се превърнат тесалийците, сред които се наблюдава тенденция към обединение. В тази сложна обстановка Аминта успява да запази властта си въпреки непрекъснатите предизвикателства, които се появяват пред него. Той се оказва изключително ловък дипломат, който умее да се възползва от промените в международен план.⁵⁷ Така той сключва съюз със Спарта, за да ликвидира заплахата от страна на Олинт, след което се ориентира към съюз с Атина, за да се освободи от зависимостта към лаконците и да неутрализира претенциите на Язон за хегемония.⁵⁸

Последната фаза от кризата в Македония обхваща около десет години, от 370/369 до 360/359 г. пр. Хр. Тя се явява преходен етап в развитието на страната през IV в. пр. Хр. Аминта III е наследен от най-големия си син Александър II. Илирите за пореден път решават да се възползват от нестабилната ситуация в Македония и заплашват да нахлуят в страната. Новият базилевс предотвратява тази опасност, като сключва мир с тях, и вероятно им прави известни отстъпки, които не могат да бъдат конкретизирани поради липсата на данни в античната наративна традиция. В качеството на гаранция за спазването на тези договорености Филип, най-малкият брат на македонския владетел, е даден за заложник на илирите (Just., VII, 5, 1).⁵⁹ Осигурил безопасността на държавата от север, Александър концентрира своето внимание на юг, в Тесалия, регион към който базилевсите от династията на Аргеадите проявяват засилен интерес. Контролът върху тази област гарантира сигурността на южните македонски граници, а в същото време позволява на македоните да следят отблизо динамичната ситуация в Елада.

След убийството на тесалийския тагос Язон от Фере ситуацията в тази страна отново става нестабилна. Неговият племенник и наследник Александър се опитва също да установи контрол върху цяла Тесалия, но среща силно противодействие от страна на влиятелния старинен род на Алевадите от Лариса, които викат на помощ базилевса на македоните Александър II.⁶⁰ Той се съгласява да помогне на традиционните македонски съюзници. Създалата се ситуация му дава и възможност да усили своето влияние в Тесалия. Тиранът на Фере научава за подготвената македонско-алевадска офанзива срещу него и решава да изпревари своите противници. Той събира войски, за да нахлуе в Македония и да пренесе военните действия на вражеска територия, което ще принуди македоните да защитават своята собствена страна, а не да се месят във вътрешните работи на своите южни съседи.

Този стратегически план е провален от бързите действия на македонския владетел, който навлиза с войските си в Тесалия и завзема Лариса, предадена му от Алевадите. Той не успява да превземе само акропола на града, който е обсаден и превзет по-късно.⁶¹ Македоните развиват своя успех и настъпват към централните области на страната, където превземат град Кранон. Александър от Фере е принуден да се оттегли в своя град.⁶²

Тази военна кампания е голям успех за младия базилевс на македоните. Само няколко месеца след като поема властта, успява да установи контрол над два от най-големите тесалийски градове Лариса и Кранон, в които са разположени негови гарнизони. Прави опит да задържи тези територии под своя власт, отказвайки да се изтегли от тях каквито са предварителните договарености с Алевадите и другите тесалийски аристократи, които го викат на помощ срещу Александър Ферски. Тази негова позиция настройва срещу него голяма част от доскорошните му съюзници и те се обръщат за помощ към тиванците. Беотийците веднага се възползват от възможността да се намесят във вътрешните борби на тесалийците.⁶³

През лятото на 369 г. пр. Хр. тиванските войски под командването на Пелопид навлизат в Тесалия и принуждават македонските гарнизони да напуснат страната. Лариса е освободена от македонския гарнизон, който капитулира пред превъзхождащите сили на противника.⁶⁴ Беотийските войски настъпват и срещу позициите на Александър Ферски, който е принуден да отстъпи. Той се появява с няколко свои телохранители в лагера на Пелопид за преговори и обявява, че е готов да зачита независимостта на останалите тесалийски полиси. Уплашен от агресивното поведение на тиванския беотарх, тиранът на Фере тайно избягва от лагера на противника и се завръща в родния си град. Провалът на преговорите и готовността му да се подчини на диктата на победителя сриват неговия авторитет в Тесалия и значително отслабват позициите му в страната.⁶⁵ Лекият успех на тиванците и бързото оттегляне на македоните без съпротива са резултат от започналите вътрешни борби в Македония за властта. Срещу Александър II се обявява македонският аристократ Птолемей Алорски, който е женен за сестра му Евриноя и е любовник на майка му. Претендентът се ползва с подкрепата на част от дворцовата аристокрация в лицето на Евридика и вероятно нейните роднини от династията на линкестите.⁶⁶

Базилевсът на македоните и амбициозният узурпатор от Алор изпращат пратеници в Тесалия при Пелопид. Всяка от тези дипломатически мисии има за задача да убеди тиванеца да помогне на една от двете воюващи страни. Той решава, че моментът е удобен да развие своя успех и да разпространи тиванското влияние на север от планината Олимп. Обединените тивано-тесалийски войски навлизат в Македония и принуждават двете воюващи страни да сключат мир под диктата на Пелопид.⁶⁷ Той умело използва създалата се ситуация, за да отслаби страната и да създаде предпоставки за нейното последващо отслабване и поставяне под тивански контрол.⁶⁸ Фактически Долна Македония е разделена между Александър II и Птолемей Алорски, който вероятно получава Южна Ботиея и част от източните македонски области.⁶⁹ Македонският базилевс е принуден да приеме тези неблагоприятни за него условия на мирното споразумение пред опасността неговият враг да се обедини с Пелопид.⁷⁰ Той е принуден да му даде брат си Филип и още тридесет деца на македонски аристократи за заложници като гаранция, че ще спазва постигнатите мирни договарености.⁷¹

Александър II не е доволен от разделението на страната, но не разполага с достатъчно сили, за да наложи своята власт над узурпатора. Неуспехът да запази интегритета на страната провокира недоволство сред част от приближените му аристократи, което е умело подклаждано от враговете му. Той е убит през 368 г. пр. Хр. в резултат от заговор, организиран от Птолемей Алорски,⁷² към който е съпричастна и Евридика, майката на Александър II,⁷³ която предпочита любовника пред сина си. Убийството е извършено от няколко аристократи по време на военен танц, известен като „телесий“, ⁷⁴ според известието на македонския историк Марсий, запазено от Атений (Athen., Deipn., XIV, 629d).⁷⁵

Птолемей Алорски, син на Аминта, но не на Аминта III се провъзгласява за базилевс на македоните и управлява три години (Diod., XV, 71, 1).⁷⁶ Той запазва живота на Пердика, втория син на Аминта и Евридика вероятно по настояване на последната, която в значителна степен спомага за възкачването на своя любовник на трона. Пелопид вижда в създалата се ситуация удобен повод отново да се намеси във вътрешните дела на македоните. Начело на войска от наемници, той нахлува в Македония и принуждава Алореца да приеме неговите условия, въпреки измяната на собствените му наемници. Узурпаторът се задължава да даде сина си Филоксен за заложник заедно с още петдесет деца на негови приближени македонски аристократи. Той признава правата на Пердика на престола и сключва съюз с Тива, което фактически означава, че признава нейната хегемония.⁷⁷

Отслабването на Македония в резултат от вътрешните борби за трона дава надежди и на други претенденти за трона, че могат да го завладеят. Един от тях е македонският аристократ изгнаник Павзаний, който нахлува в страната с подкрепата на халкидски войски.⁷⁸ С тяхна помощ и тази на своите привърженици сред македонската аристокрация той постига значителни успехи. Завладява областта Антемунт, градовете Терма и Стрепса. Всички овладени територии се намират в източната част на Халкидския полуостров и земите, разположени непосредствено до тях, но източно от долното течение на р. Аксиос.⁷⁹ Птолемей Алорски и Евридика не разполагат с достатъчно сили за да се противопоставят самостоятелно на врага, защото губят подкрепата на част от македонската аристокрация, недоволна от убийството на Александър II. Те се обръщат за помощ към Ификрат, който се намира начело на малка атинска ескадра в региона, за да воюва срещу Амфиполис.⁸⁰ Атинският стратег се съгласява да им помогне както заради старите си връзки с Аминта III, но най-вече защото по този начин той може да нанесе удар върху халкидците и да спре увеличаването на тяхната мощ. Обединените сили на Птолемей Алорски и Ификрат принуждават Павзаний и халкидците да се изтеглят от завладените македонски територии.

През 365 г. пр. Хр. Птолемей Алорски е убит от законния претендент за трона Пердика, сина на Аминта III.⁸¹ Убийството на узурпатора от Алорос връща властта над македоните в ръцете на легитимната династия. Вероятно

в този момент от политическото управление е отстранена и Евридика, жената на Аминта III. Оттеглянето ѝ от политическия живот позволява временна стабилизация на властта. Фактически в резултат от нейните политически интриги дворът в Пела се оказва под силното влияние на могъщите аристократи от Долна Македония, а нейното отстраняване позволява тази тенденция да бъде пречупена.⁸²

Пердика III управлява от 365 до 360/359 г. пр. Хр. Той продължава в основни линии политиката на своите предшественици. Съюзът с Тива е препотвърден. Запазването на съюза с беотийците води до конфликт с Атина, която е недоволна от опитите на Епаминонд да превърне Тива във водеща морска сила в Егейско море. Голяма част от дървения материал, необходим за постоянното на стоте тивански триери, идва точно от Македония.⁸³

Атина изпраща своята флота под командването на стратега Тимотей към Термейския залив, за да усилва позициите си в този регион и да прекрати или поне ограничи доставките на дървен материал за строежа на триери от Македония към Тива. През 364/3 г. пр. Хр. атиняните превземат Пидна,⁸⁴ Метона⁸⁵ и Потидея⁸⁶, едни от най-големите пристанища в региона, с което практически почти отрязват Македония от достъпа до Термейския залив.⁸⁷ Атиняните развиват своя успех и малко по-късно превземат и Тороне.⁸⁸ Превземането на Потидея и Тороне изправя атиняните и срещу Халкидския койнон. Тази тяхна политика ги противопоставя на всички водещи сили в региона. За да избегне подобна опасност, Тимотей усилва натиска върху Пердика III да сключи съюз с Атина.⁸⁹

Атина сключва съюз с базилевса на пелагоните, насочен срещу Амфиполис, халкидците и македона. За заслугите си в тази коалиция Менелай Пелагонца, владетел на Пелагиния, е честван от атинската еклесия като еверегет (благодетел) на атиняните, за такива са обявени и неговите предшественици.⁹⁰ Тази псефизма на атинската еклесия показва голямото значение, което има за атиняните подкрепата на горномакедонските базилевси в борбата им срещу Пердика III, халкидците и Амфиполис. Съюз с Атина, насочен срещу антиантинската коалиция и в частност против македона, сключва и базилевсът на молосите Тарип. Атиняните успяват да формират силна коалиция срещу своите противници. Техните съюзници практически заобикалят от север и от запад Пердика III, а те самите го притискат от юг и от изток по море. Подложен на този силен натиск, Пердика се огъва и сключва съюз с атиняните, насочен срещу Олинт и Амфиполис. В края на 364 или началото на 363 г. пр. Хр. македонските войски помагат на Тимотей в неговите операции срещу Олинт.⁹¹ Съюзът на Пердика с Тимотей е сключен под натиск и помощта, която оказват македоните на атиняните, е неефективна. Военните операции срещу Олинт и Амфиполис завършват без успех, защото халкидците и амфиполците привличат за свои съюзници съседните им тракийски племена.⁹²

През лятото на 363 г. пр. Хр. Пердика се отмята от съюза си с атиняните. Вероятно той се възползва от успехите на морската експедиция на новия

тивански флот, командван от Еламинонд в Егейско море и проливите през същата година (Isoc., Philip., 53).⁹³ Тази демонстрация на сила от страна на беотийците и неспособността на атиняните да ѝ се противопоставят, срива авторитета на Атина в региона (Diod., XV, 79, 1),⁹⁴ от което се възползва базилевсът на македоните, който отхвърля зависимостта си от тях.⁹⁵ Атиняните атакуват Пердика през следващата година под командването на стратега Калистен, но той скоро сключва примирие с македона, без да развие първоначалните си успехи, поради което, след като се завръща в Атина, е осъден на смърт и екзекутиран (Aesch., II, 30).⁹⁶ В отговор на подновената атинска агресия Пердика изпраща войски в помощ на Амфиполис. Те са една от главните причини градът да запази своята независимост през 360 г. пр. Хр., когато е атакуван от атински войски под командването на Тимотей. Последният първоначално постига известни успехи във военните операции срещу халкидците и решава да развие своя успех, атакувайки Амфиполис. Превземането на този полис е главна стратегическа цел на Атина вече повече от 60 години, но атаката се проваля заради наличието в града на македонски гарнизон.⁹⁷ Тимотей достига до града, но научавайки, че в неговата околност се събират превъзхождащи го по численост сили на противника, той предпочита да се оттегли през нощта, извършвайки редица заблуждаващи маневри.⁹⁸ С умели политически ходове, лавирайки между Атина и Тива, владетелят на Македония успява да отстои независимостта на страната си от бореците се за хегемония водещи елински полиси.

През пролетта на 359 г. пр. Хр. надвисва нова опасност, но този път тя идва от север. Срещу Македония се насочват войските на част от илирийските племена. Под командването на своя вожд Бардилис, нахлуват в страната. Атаката е изненадваща и базилевсът на македоните няма време да събере всички налични сили. Той се насочва към северните области, за да не допусне нахлуване на противника на македонска територия. Мястото на сражението не е известно, но то явно е ожесточено, защото в него е убит базилевсът на македоните.⁹⁹ В него загиват и четири хиляди македони (Diod., XVI, 2, 4–5).¹⁰⁰ Разгромът поставя страната на ръба на оцеляването, но в този критичен момент тя е спасена от един от най-великите си владетели Филип, братът на загиналия в сражението базилевс.

Династическите борби и външната агресия, които са основните генератори на кризисните явления в Антична Македония от първата половина на IV в. пр. Хр. са допълнително усилены от икономически фактори. Сред тях на първо място следва да се посочи намаленият износ. Упадъкът на Атина в политически и икономически план след края на Пелопонеската война с известни промени фактически продължава до края на 80-те години на IV в. пр. Хр., което лишава Македония от най-големия ѝ външнотърговски партньор. Атина възстановява в известна степен своята политическа и икономическа доминация в Егейско море и по неговите острови и брегове след основаването на Втория Атински морски съюз през 378 г. пр. Хр. Съответно атиняните бързат да увеличат своите

военни кораби, което означава необходимост от много дървен материал, който е необходим за техния строеж.¹⁰¹ Той, както и в предходното столетие, идва главно от Македония,¹⁰² което естествено води до възстановяване на активните външнотърговски контакти между двете страни, които от своя страна спомагат за възстановяване икономиката на страната и в значителна степен допринасят за възстановяване финансовата стабилност на управляващите базилевси от династията на Аргеадите,¹⁰³ защото износът на дървен материал за строежа на военни кораби, което по тогавашните стандарти се явява стратегическа суровина се намира изцяло под контрола на македонските базилевси.¹⁰⁴

Анализът на историческите процеси в Антична Македония през първата половина на IV в. пр. Хр. показва, че основен генератор на кризата е вътрешната нестабилност на политическата система в страната. Тя се проявява най-вече чрез борбите вътре в династията на Аргеадите за трона и активната намеса в тях на македонската аристокрация. Тези кризисни тенденции са засилени от активната намеса във вътрешните борби на външни фактори, които допълнително засилват усещането за невъзможност на управляващия елит да установи стабилна власт. Ситуацията се усложнява допълнително от динамичната и нестабилна стратегическа среда на Балканите и в частност в Елада, което до голяма степен предизвиква и задълбочава икономическата, политическа и социална криза на полиса, което от своя страна рефлектира негативно върху външнотърговските контакти на Македония. Тези процеси предизвикват икономическа криза вътре в страната, а тя от своя страна допринася за задълбочаване на общите кризисни тенденции и отслабването на централната власт.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Lane Fox, R.** 399 – 369 BC. – In: Brill's Companion to Ancient Macedon: Studies in the Archaeology and History of Macedon, 650 BC – 300 AD. Ed. R. J. Lane Fox. Leiden, 2011, 209–234.

² **March, D. A.** The Kings of Macedon: 399 – 369 BC. – *Historia*, 44, 1995, 257–282.

³ **Hammond, N. G. L.** The Macedonian State. Oxford, 1989, p. 71–99.

⁴ **Goukofsky, P.** Les maisons princières de Macédoine de Perdiccas II à Philippe II. – In: *Hellènika Symmeikta, Etudes d'archéologie classique VII*, Nancy, 1991, 43–66.

⁵ **Borza, E. N.** In the Shadow of Olympus: The Emergence of Macedon. Princeton, 1990, p. 177.

⁶ **Hammond, N. G. L., G. T. Griffith,** A History of Macedonia. Vol. II. 550 – 336 B.C. Oxford, 1979, p. 167.

⁷ Diod., XIV, 37, 6; Aelian, VH, VIII, 9.

⁸ Arist., Polit., V, 1311b, 13.

⁹ **Кацаров, Г.** Цар Филип II Македонски. История на Македония до 336 год. пр. Хр. Хр. С., 1922, с. 77.

¹⁰ **Borza, E. N.** In the Shadow of Olympus, p. 165–176.

¹¹ Plat., Alcib., II, 141d; Aelian, VH, VIII, 9.

¹² **Lane Fox, R.** 399 – 369 BC, p. 213.

¹³ **Borza, E. N.** In the Shadow of Olympus, p. 178–179.

¹⁴ **Roisman, J.** Classical Macedonia to Perdiccas III. – In: *A Companion to Ancient Macedonia*. Eds. J. Roisman, I. Worthington. Oxford: Blackwell, 2010, 145–165, p. 158.

¹⁵ Diod., XIV, 37, 6.

¹⁶ Diod., XIV, 89, 2.

¹⁷ **Hammond, N. G. L., G. T. Griffith**, *A History of Macedonia*, p. 169–170.

¹⁸ **Borza, E. N.** In the Shadow of Olympus, p. 180. Авторът приема, че Аминта III се възкачва на трона в 394/3 г. пр. Хр.

¹⁹ Известни са двама владетели на Елимиотида, носещи името Дердас.

²⁰ Just., VII, 4, 6.

²¹ **Borza, E. N.** In the Shadow of Olympus, p. 180–182.

²² **March, D. A.** The Kings of Macedon, p. 261–269.

²³ **Greenwalt, W. S.** Amyntas III and the Political Stability of Argead Macedonia. – *AncW*, 18, 1988, p. 35–36.

²⁴ Isokr., Archid., 46.

²⁵ Diod., XIV, 92, 4.

²⁶ **Bearzot, C.** Aminta III di Macedonia in Diodoro. – In: *Diodoro e l'alta Greca: Macedonia, Occidente, Ellenismo nella Bibliotheca storica*. A cura di C. Bearzot, F. Landucci. Milano, 2005, p. 19–29.

²⁷ **Natoli, A. F.** The Letter of Speusippus to Philip II. Introduction, Text, Translation and Commentary. Stuttgart, 2004, p. 178–180.

²⁸ **Hammond, N. G. L., G. T. Griffith**, *A History of Macedonia...*, p. 172–173, където се лансира хипотезата, че Медий от Лариса е лидерът на Алевадите, който оказва помощ на Аминта III.

²⁹ **Ellis, J. R.** Amyntas III, Illyria and Olynthos, 393/2 – 380/79. – *Makedonika*, 9, 1969, p. 2.

³⁰ **Wilhelm, A.** *Akademieschriften zur griechischen Inschriftenkunde*. Bd. 1. Leipzig, 1974, S. 96.

³¹ **Rhodes, P. J., R. Osborn** (ed.), *Greek Historical Inscriptions, 404–323 BC*. Oxford, 2003. p. 54, № 12.

³² **Tod, M. N.** *A Selectikeron of Greek Historical Inscriptions from 403 to 323 BC*. Vol. 2. Oxford, 1948, № 111.

³³ **Carney, E. D.** Women and Monarchy in Macedonia. Norman, 2000, p. 38–41.

³⁴ Just., VII, 4, 5.

³⁵ **Stylianou, P. J.** *A Historical Commentary on Diodorus Siculus, Book 15*. Oxford, 1998, p. 212–213.

³⁶ **Zahrnt, M.** Olynth und die Chalkidier. Untersuchungen zur Staatenbildung auf der Chalkidischen Halbinsel im 5. und 4. Jahrhundert v. Chr. München, 1971, S. 122–124.

³⁷ Diod., XV, 19, 2.

³⁸ Xen., Hell., V, 2, 12–13.

³⁹ **Psoma, S.** Olynthe et les Chalcidiens de Thrace: études de numismatique et d'histoire. Stuttgart, 2001, p. 196.

⁴⁰ **Parker, V.** Sparta, Amyntas, and the Olynthians in 383 B.C.: A Companion of Xenophon and Diodorus. – In: *Rheinisches Museum*, 146, 2003, 113–137.

⁴¹ Xen., Hell., V, 2, 14–15; 34.

⁴² **Hamilton, Ch. D.** Amyntas III and Agesilaus: Macedon and Sparta in the Fourth Century. – *Ancient Macedonia*, 4, 1986, 239–245.

⁴³ Тази датировка се основава на факта, че Фибид, който води останалите лаконски контингенти на брат си Евдамид и тръгва поне месец по-късно от него от Пелопонес, се оказва под стените на Тива в разгара на лятото (Xen., Hell., V, 2, 29).

⁴⁴ Xen., Hell., V, 2, 24.

⁴⁵ Xen., Hell., V, 2, 37.

⁴⁶ **Hammond, N. G. L., G. T. Griffith**, A History of Macedonia..., p. 177.

⁴⁷ Xen., Hell., V, 2, 38.

⁴⁸ **Psoma, S.** Olynthe et les Chalcidiens de Thrace, p. 223–225.

⁴⁹ **Zahrnt, M.** Olynth und die Chalkidier, S. 127–129.

⁵⁰ **Borza, E. N.** Timber and Politics in the Ancient World: Macedon and Greeks. – In: Proceedings of the American Philosophical Society, 131/1, 1987, p. 46.

⁵¹ Xen., Hell., VI, 1, 11.

⁵² Aeschin., II, 28.

⁵³ Aeschin., II, 32.

⁵⁴ **Jehne, M.** Koine Eirene. Untersuchungen zu den Befriedungs- und Stabilisierungsbemühungen in der griechischen Poliswelt des 4. Jahrhunderts v. Chr. Stuttgart, 1994, S. 65.

⁵⁵ **Borza, E. N.** In the Shadow of Olympus, p. 187–188.

⁵⁶ Diod., XV, 60, 3; Just., VII, 4, 8; Isoc., VI, 46.

⁵⁷ **Greenwalt, W. S.** Amyntas III and the Political Stability of Argead Macedonia. – AncW, 18, 1988, 35–44.

⁵⁸ **Zahrnt, M.** Amyntas III. Fall und Aufstieg eines Makedonenkönigs. – Hermes, 134, 2006, 127–141.

⁵⁹ Диодор описва същата последователност на събитията, но бърка Александър II с баща му Аминта III (Diod., XVI, 2, 2), което е резултат от съкращаването на неговите извори. В конкретния случай основната цел на историка от Сицилия е да опише ранните години от живота на Филип II. Опитвайки се да компилира и предаде в максимално сбит вид по-ранната наративна традиция, той допуска посоченото по-горе объркване. Някои съвременни изследователи, като например английския историк Гай Грифит и Юджийн Борза, отхвърлят историчността на сведенията в античната наративна традиция, че Филип е бил заложник при илирите. **Hammond, N. G. L., G. T. Griffith**, A History of Macedonia..., p. 204; **Borza, E. N.** In the Shadow of Olympus, p. 189.

⁶⁰ Diod., XV, 61, 2–3.

⁶¹ **Hammond, N. G. L., G. T. Griffith**, A History of Macedonia..., p. 181.

⁶² Diod., XV, 61, 4–5.

⁶³ Plut., Pelop., 26, 1; Diod., XV, 67, 3.

⁶⁴ Diod., XV, 67, 4.

⁶⁵ Plut., Pelop., 26, 2–3.

⁶⁶ **Carney, E. D.** Women and Basileia: Legitimacy and Female Political Action in Macedonia. – Classical Journal, 90, 1995, 367–391.

⁶⁷ **Hatzopoulos, M. B.** La Béotie et la Macédoine à l'époque de l'hégémonie thébaine: le point de vue macédonien. – In: La Béotie antique. Lyon-Saint-Etienne, 1985, 247–257.

⁶⁸ **Lane Fox, R.** The 360s. – In: Brill's Companion to Ancient Macedon, Studies in the Archaeology and History of Ancient Macedon, 650 B.C. – 300 A.D. Ed. R. Lane Fox. Leiden, 2011, p. 259–260.

⁶⁹ Тази хипотеза се базира на вероятното локализиране на град Алор в южното част на областта Ботиея в близост до Термейския залив и устието на р. Халиакмон. От тази изходна база е много логично той да получи част от източните македонски области и родната си област Ботиея, отколкото Пиерия или централните македонски области около старата столица Еге.

⁷⁰ Ср. **Кацаров, Г.** Цар Филип II Македонски. История на Македония до 336 год. пр. Христа. С., 1922, с. 84. Авторът е на противоположното мнение. Той приема, че напротив, мирните договорености облагодетелстват Александър II.

⁷¹ Plut., Pelop., 26, 4–6; Diod., XV, 67, 4; Just., VII, 5, 2.

⁷² Plut., Pelop., 27, 2; Diod., XV, 71, 1; XVI, 2, 4; Dem., XIX, 195; Schol. Aesch., II, 29.

⁷³ Теопомп, ползваият го Помпей Трог и неговият епитоматор Юстин обвиняват Евридика, майката на Александър II, в участие в заговора, довел до убийството на нейния син (Just., VII, 5, 4).

⁷⁴ **Hammond, N. G. L., G. T. Griffith**, A History of Macedonia..., p. 181–182.

⁷⁵ **Кацаров, Г.** Цар Филип II Македонски, с. 84.

⁷⁶ **Hammond, N. G. L., G. T. Griffith**, A History of Macedonia..., p. 183 – 184. Хемънд защитава тезата, че Птолемей Алорски е син на Аминта Малкия. Според него той не участва в убийството на Александър, доказателство за което според автора е фактът, че македонското събрание го назначава за регент на Пердика и Филип, синовете на Аминта. Тази теза се базира на едно произволно допускане на английския историк, че македонското събрание назначава Птолемей Алорски за регент на по-малките братя на убития Александър, но всъщност в изворите никъде не е фиксиран подобен факт. Есхин само отбелязва, че Птолемей Алорски е регент същото се потвърждава и от схолиона, но никъде не се казва, че той е избран от събранието на македоните (Aesch., II, 29; Schol. Aesch., II, 29). Статутът на регент спрямо Пердика и Филип е традиционна практика в македонския двор. Подобно институционално оформяне на властта се налага от факта, че един от най-силните поддръжници на Птолемей Алорски е Евридика, майката на Пердика и Филип. Съответно той е принуден да зачете нейните интереси.

⁷⁷ Plut., Pelop., 27, 2–4.

⁷⁸ Есхин отбелязва, че Павзаний атакува Птолемей Алорски с помощта на елински войски (Aesch., II, 27). В случая тези елински войски могат да са наемници или халкидци, които отново се обявяват срещу атиняните и възстановяват Халкидския съюз. Предвид старите претенции на халкидците към източните македонски области и особено земите владени от македоните на Халкидическия полуостров, е логично допускането, че в случая под елини атинския оратор има предвид халкидци. Тази теза става още по-релевантна, ако се отчете фактът, че елинските оратори през първата половина на IV в. пр. Хр. не пропускат случая да укажат кога във войските се сражават наемници или се състоят от такива, защото през този период наемниците започват да се възприемат негативно. Те са обвинявани, че са един от главните фактори за кризата, в която изпада Елада.

⁷⁹ Посоката на движение на войските, командвани от Павзаний, също индикира, че неговите елински съюзници са халкидците.

⁸⁰ **Carney, E. D.** Macedonian Women. – In: A Companion to Ancient Macedonia. Eds. J. Roisman, I. Worthington. Chichester: Wiley-Blackwell, 2010, p. 417.

⁸¹ Diod., XV, 77, 5; XVI, 2, 4; Sch. Aesch., II, 29.

⁸² **Badian, E.** Eurydice. – Philip II, Alexander the Great and the Macedonian Heritage. Eds. W. L. Adams, E. N. Borza. Lanham, 1982, 99–110.

- ⁸³ Diod., XV, 79, 1.
- ⁸⁴ Demosth., Or., IV, 4; Dinar., I, 14.
- ⁸⁵ Demosth., Or., IV, 4; Dinar., I, 14.
- ⁸⁶ Diod., XV, 81, 6; Isoc., XV, 113.
- ⁸⁷ **Heskel, J.** The North Aegean Wars 371–360 B.C. Stuttgart, 1997, p. 31–35.
- ⁸⁸ Diod., XV, 81, 6.
- ⁸⁹ **Hatzopoulos, M. B.** La Βῆτιοι et la Μακεδονία, p. 254–255.
- ⁹⁰ **Tod, M. N.** Greek Historical Inscriptions. Vol. II. Oxford, 1948, № 143.
- ⁹¹ **Hammond, N. G. L., G. T. Griffith,** A History of Macedonia..., p. 186.
- ⁹² **Heskel, J.** The North Aegean Wars, p. 47–49.
- ⁹³ Плутарх в биоса на Филопеман предава атинската гледна точка относно морската експедиция на Епаминонд. Според биографът от Херонея по време на тази военна кампания тиванците не постигат никакви успехи и са принудени да се оттеглят (Plut., Philop., 14, 1).
- ⁹⁴ **Heskel, J.** The North Aegean Wars, p. 115.
- ⁹⁵ **Psoma, S.** The Kingdom of Macedonia and the Chalcidic League. – In: Brill's Companion to Ancient Macedon: Studies in the Archaeology and History of Macedon, 650 BC – 300 AD. Ed. R. J. Lane Fox. Leiden, 2011, p. 130–131.
- ⁹⁶ **Heskel, J.** The North Aegean Wars, p. 49–51.
- ⁹⁷ **Hammond, N. G. L., G. T. Griffith,** A History of Macedonia..., p. 187.
- ⁹⁸ Polyaeus, III, 10, 8.
- ⁹⁹ **Кацаров, Г.** Цар Филип II Македонски, с. 86.
- ¹⁰⁰ **Hammond, N. G. L., G. T. Griffith,** A History of Macedonia..., p. 188.
- ¹⁰¹ **Psoma, S.** Athens and the Macedonian kingdom from Perdikkas II to Philip II. – In: Revue des Etudes Anciennes, 116/1, 2014, p. 138.
- ¹⁰² **Meiggs, R.** Trees and Timber in the Ancient Mediterranean World. Oxford, 1982, p. 123, 126–129.
- ¹⁰³ **Greenwalt, W. S.** The Production of Coinage from Archelaus to Perdiccas III and the Evolution of Argead Macedonia. – In: Ventures into Greek History. Ed. I. Worthington. Oxford, 1994, 105–134.
- ¹⁰⁴ **Borza, E. N.** Timber and Politics in the Ancient World, p. 37–46; **Faraguna, M.** Aspetti amministrativi e finanziari della monarchia macedone tra IV e III secolo A.C. – In: Athenaeum, 86, 1998, 349–395.
- Кацаров, Г.** Цар Филип II Македонски. История на Македония до 336 год. пр. Христа. С., 1922.
- Badian, E.** Eurydice. – Philip II, Alexander the Great and the Macedonian Heritage. Eds. W. L. Adams, E. N. Borza. Lanham, 1982, 99–110.
- Bearzot, C.** Aminta III di Macedonia in Diodoro. – In: Diodoro e l'alta Greca: Macedonia, Occidente, Ellenismo nella Bibliotheca storica. A cura di C. Bearzot, F. Landucci. Milano, 2005, 17–41.
- Borza, E. N.** Timber and Politics in the Ancient World: Macedon and Greeks. – In: Proceedings of the American Philosophical Society, 131/1, 1987, 32–52.
- Borza, E. N.** In the Shadow of Olympus: The Emergence of Macedon. Princeton, 1990.
- Carney, E. D.** Women and Monarchy in Macedonia. Norman, 2000.

- Carney, E. D.** Macedonian Women. – In: *A Companion to Ancient Macedonia*. Eds. J. Roisman, I. Worthington. Chichester: Wiley-Blackwell, 2010, 409–427.
- Ellis, J. R.** Amyntas III, Illyria and Olynthos, 393/2 – 380/79. – *Makedonika*, 9, 1969, 1–8.
- Greenwalt, W. S.** Amyntas III and the Political Stability of Argead Macedonia. – *AncW*, 18, 1988, 35–44.
- Greenwalt, W. S.** The Production of Coinage from Archelaus to Perdiccas III and the Evolution of Argead Macedonia. – In: *Ventures into Greek History*. Ed. I. Worthington. Oxford, 1994, 105–134.
- Hamilton, Ch. D.** Amyntas III and Agesilaus: Macedon and Sparta in the Fourth Century. – *Ancient Macedonia*, 4, 1986, 239–245.
- Hammond, N. G. L.** *The Macedonian State*. Oxford, 1989.
- Hammond, N. G. L., G. T. Griffith,** *A History of Macedonia*. Vol. II. 550 – 336 B.C. Oxford, 1979.
- Heskel, J.** *The North Aegean Wars 371–360 B.C.* Stuttgart, 1997.
- Lane Fox, R.** 399 – 369 BC. – In: *Brill's Companion to Ancient Macedon: Studies in the Archaeology and History of Macedon, 650 BC – 300 AD*. Ed. R. J. Lane Fox. Leiden, 2011, 209–234.
- March, D. A.** The Kings of Macedon: 399 – 369 BC. – *Historia*, 44, 1995, 257–282.
- Meiggs, R.** *Trees and Timber in the Ancient Mediterranean World*. Oxford, 1982.
- Natoli, A. F.** *The Letter of Speusippus to Philip II. Introduction, Text, Translation and Commentary*. Stuttgart, 2004.
- Parker, V.** Sparta, Amyntas, and the Olynthians in 383 B.C.: A Companion of Xenophon and Diodorus. – In: *Rheinisches Museum*, 146, 2003, 113–137.
- Psoma, S.** Olynthe et les Chalcidiens de Thrace: études de numismatique et d'histoire. Stuttgart, 2001.
- Psoma, S.** The Kingdom of Macedonia and the Chalcidic League. – In: *Brill's Companion to Ancient Macedon: Studies in the Archaeology and History of Macedon, 650 BC – 300 AD*. Ed. R. J. Lane Fox. Leiden, 2011, 113–135.
- Psoma, S.** Athens and the Macedonian kingdom from Perdikkas II to Philip II. – In: *Revue des Etudes Anciennes*, 116/1, 2014, 133–144.
- Rhodes, P. J., R. Osborn** (ed.), *Greek Historical Inscriptions, 404–323 BC*. Oxford, 2003.
- Roisman, J.** Classical Macedonia to Perdiccas III. – In: *A Companion to Ancient Macedonia*. Eds. J. Roisman, I. Worthington. Oxford: Blackwell, 2010, 145–165.
- Stylianou, P. J.** *A Historical Commentary on Diodorus Siculus, Book 15*. Oxford, 1998.
- Tod, M. N.** *A Selectikeron of Greek Historical Inscriptions from 403 to 323 BC*. Vol. 2. Oxford, 1948.
- Zahrnt, M.** Olynth und die Chalkidier. Untersuchungen zur Staatenbildung auf der Chalkidischen Halbinsel im 5. und 4. Jahrhundert v. Chr. München, 1971.